

УДК 334.732.6

**СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ
ГОСПОДАРСТВ****Єременко Д. В., к.е.н.***Таврійський державний агротехнологічний університет*

Стаття присвячена аналізу сучасного стану ресурсного забезпечення фермерських господарств як невід'ємної складової конкурентоспроможного розвитку. Проаналізовано специфіку використання земельних та матеріально-технічних ресурсів в системі фермерських господарств України, а також визначено фактори, що обумовлюють відповідну галузеву диференціацію. Обґрунтовано необхідність стимулювання процесу диверсифікації виробничо-господарської діяльності фермерських господарств як запоруки підвищення рівня конкурентоспроможності даного суб'єкту аграрного підприємництва. Автор підкреслює значний ступінь впливу регіональних природно-кліматичних та організаційно-економічних факторів на характер становлення вітчизняного фермерства. Доведено необхідність створення системи організаційного забезпечення ефективного використання техніко-технологічних засобів в системі фермерських господарств. В статі зазначається, що на даний момент вітчизняні фермери вимушені самостійно вирішувати питання конкурентоспроможного використання наявного ресурсного потенціалу.

Ключові слова: фермерське господарство, ресурсний потенціал, земельні ресурси, матеріально-технічне забезпечення, конкурентоспроможність, аграрне виробництво

UDC 334.732.6

**THE CURRENT FEATURES OF RESOURCE SUPPORT FOR THE
COMPETITIVE DEVELOPMENT OF FARMS****Yeremenko D.V., PhD in Economics***Tavriya state agro-technologic university*

The article is devoted to analysis of the current state of resource providing for farms as an integral part of their competitive development. The specific use of land and material resources by the Ukrainian farms has been analyzed. Factors that determine the appropriate differentiation in the sectors have been found out. It has been proved the necessity of stimulating the process of diversification the production and economic performance of the farms as the base of the farm's competitiveness increasing. The author emphasizes a significant degree of influence of regional climatic and organizational-economic factors on the process of national farming formation. The

necessity of creation the system of organizational support of effective use of technological tools in the system of farms has been proved. It has been noticed in the article that at the moment national farmers are being forced to resolve the tasks of competitive use of the available resource potential by their own.

Keywords: farm, resource potential, land resources, logistical support, competitiveness, agricultural production

Актуальність проблеми. Належний рівень матеріально-технічного забезпечення є однією з невід'ємних складових конкурентоспроможного функціонування фермерських господарств як повноцінного суб'єкта системи аграрного підприємництва. Остаточна механізація виробничих процесів та запровадження автоматизованої праці із залученням сучасних техніко-технологічних рішень має надати фермерським господарствам суттєві конкурентні переваги перед крупними сільськогосподарськими виробниками, враховуючи специфіку сімейної форми ведення бізнесу та пов'язані із цим особливості організації виробничо-господарської діяльності. Водночас за сучасних умов існує низка проблем, що стримують даний процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ефективного використання наявного ресурсного потенціалу в системі фермерських господарств знайшла своє відображення в працях В.П. Горьового, В.К. Збарського, М.Й. Маліка, О.Ю. Лупенка та інших. Водночас, на нашу думку, потребують додаткового вивчення сучасні особливості використання земельних та матеріально-технічних ресурсів як невід'ємної складової конкурентоспроможного функціонування вітчизняного фермерства.

Метою дослідження є аналіз сучасного рівня ефективності використання майнових ресурсів в системі вітчизняного фермерства, визначення факторів, що обумовлюють характер застосування земельних та матеріально-технічних ресурсів, а також обґрунтування шляхів підвищення рівня використання ресурсного потенціалу.

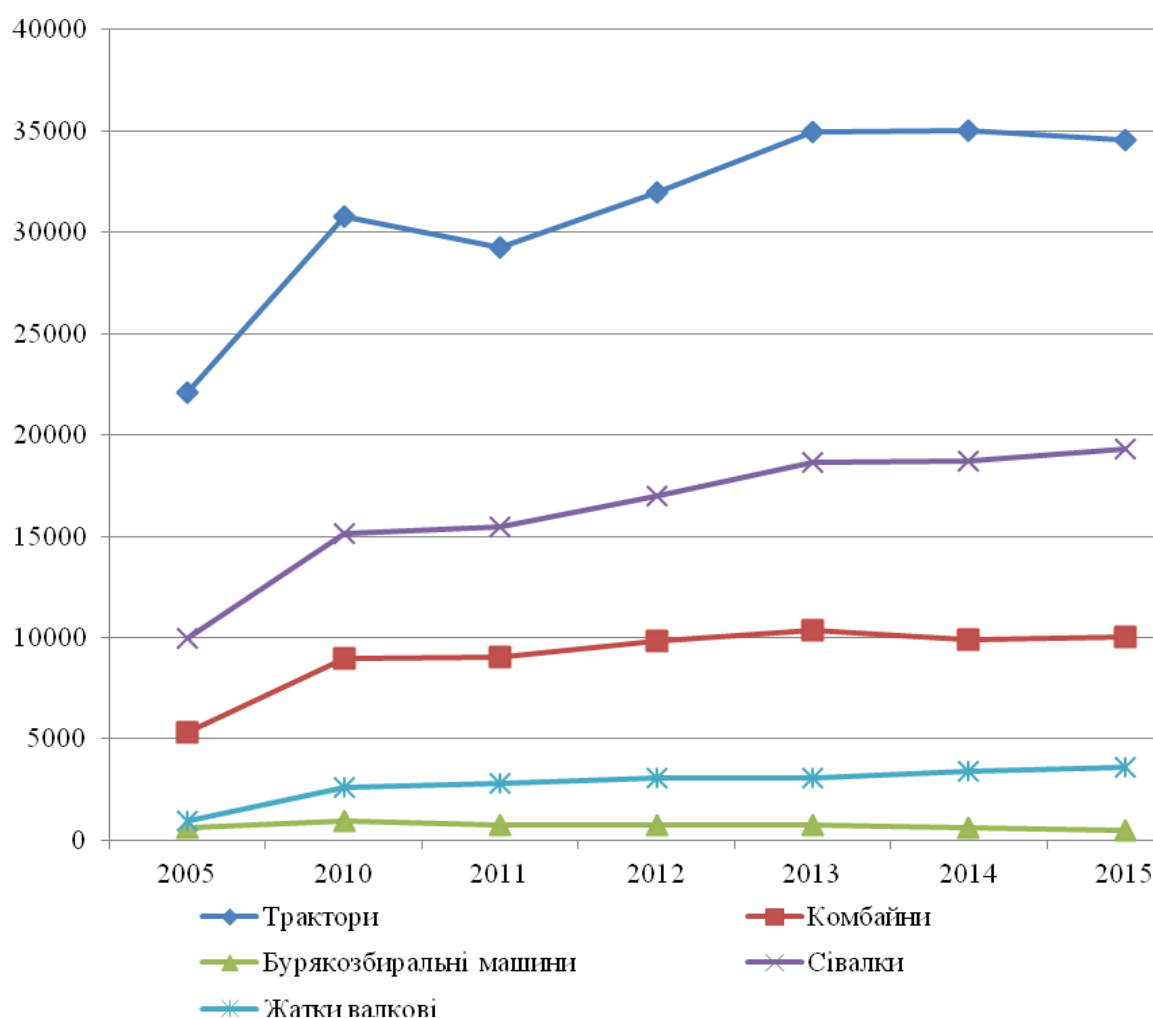
Викладення основного матеріалу дослідження. На думку О. Маслака, основними проблемами розвитку фермерського господарства України є відставання від сучасних тенденцій запровадження інноваційних технологій ведення сільського господарства. Нові технології та технічне забезпечення виробничих процесів є недоступним для більшості фермерів через їх дорожнечу. Фермери мають обмежене фінансове забезпечення своєї діяльності,

якого ледве вистачає для придбання необхідних ресурсів для нового циклу виробництва. У свою чергу, перехід на більш вищий рівень господарювання передбачає додаткове залучення коштів.[6]

Аналіз динаміки кількості сільськогосподарської техніки у фермерських господарств України дає підстави стверджувати, що протягом 2005-2015рр мали місце неоднозначні, а іноді суперечливі тенденції щодо технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва в даному сегменті аграрного підприємництва.

З одного боку, відбувається поступове зростання кількості тракторів, комбайнів, сівалок та жаток (за аналізований період дані показники збільшились відповідно на 51%, 82% 84% та понад як втричі).

Водночас за період 2010-2015рр кількість бурякозбиральних машин зменшилась на 10%, також мають місце певні зміни у забезпеченні фермерських господарств комбайнами.

Рис. 1 Динаміка забезпеченості фермерських господарств сільськогосподарською технікою

Розраховано на основі [10]

Починаючи з 2010 року, кількість кукурудзозбиральних та кормозбиральних комбайнів поступово почала скорочуватися, причому, якщо в першому випадку мали місце певні коливання, то змінення кількості кукурудзозбиральних комбайнів мало характер чіткої тенденції (2010 р. – 641, 2011р. – 580, 2012р. – 560, 2013р. – 553, 2014р. – 499, 2015р. – 493 одиниці техніки). Дана ситуація чітко відображає поступовий перехід фермерських господарств на моно спеціалізований спосіб ведення виробничої діяльності, що в свою чергу, обумовлюється домінуванням посередницьких структур в сфері переробки, зберігання та реалізації сільськогосподарської продукції.

Ще одним фактором, який визначає специфіку забезпечення фермерських господарств сільськогосподарською технікою, є природно-кліматичне районування, розміщення виробників у різних природно-кліматичних зонах України. Як відомо, регіональний характер районування сільськогосподарських культур відповідним чином впливає на ступінь використання спеціалізованих сільськогосподарських знарядь праці (картоплесаджалки, бурякозбиральні машини тощо). Аналіз динаміки регіональної структури забезпечення фермерів тракторами та сільськогосподарською технікою доводить, що переважна більшість (понад 50%) сконцентрована в господарствах степової зони (табл.1).

Таблиця 1 - Питома вага регіонів України у забезпеченості сільськогосподарською технікою фермерських господарств, %

Найменування регіонів	Рік				2015 до 2012, +/-
	2012	2013	2014	2015	
Трактори					
Полісся	13,54	13,36	13,53	14,38	1,04
Лісостеп	29,11	30,21	30,70	30,74	1,63
Степ	54,16	53,89	52,87	52,42	-1,74
Карпати	3,19	2,54	2,90	2,46	-0,73
Комбайни					
Полісся	18,80	14,95	14,01	14,47	-4,33
Лісостеп	30,53	30,62	31,53	29,44	-1,09
Степ	47,81	51,72	51,70	54,38	6,57
Карпати	2,87	2,71	2,75	1,71	-1,16
Сівалки					
Полісся	10,55	10,22	10,63	10,81	0,26
Лісостеп	28,10	29,50	29,70	28,93	0,83
Степ	59,19	58,56	57,86	58,88	-0,31
Карпати	2,16	1,72	1,81	1,38	-0,78

*Розраховано за даними Головного управління статистики України [10]

Особливо чітко це спостерігається у забезпеченні фермерських господарств сівалками, коли частка фермерів даного регіону протягом 2012-2015рр становила близько 60%. По тракторах та комбайнах

зазначений показник знижується майже на 10%, що відображає активну діяльність господарств Лісостепу та Полісся в сфері вирощування технічних культур, а також універсальність трактору як знаряддя праці.

Водночас слід враховувати, що протягом аналізованого терміну спостерігалось поступове скорочення питомої ваги сільськогосподарської техніки у фермерських господарствах Полісся та Карпат і відповідне зростання частки регіонів Лісостепу та Степу України. Зазначені процеси вимагають від вітчизняних фермерів забезпечення підвищення ефективності використання сільськогосподарської техніки, що в свою чергу, відображають дані, наведені в таблицях 2 та 3

Таблиця 2 - Показники ефективності використання тракторів у фермерських господарствах України

Показники	Рік						2015 до 2010, +-
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Припадає на 1 трактор							
Земельної площі, га	146,67	135,89	125,55	127,12	140,14	125,8	-20,87
В т.ч. рілля	142,27	132,01	121,87	123,08	135,24	122,32	-19,95
сільськогосподарської продукції, тис.грн	409,03	506,32	403,64	545,17	571,21	547,65	138,62
рослинництва	370,58	468,96	367,37	505,31	531,27	508,73	138,15
тваринництва	38,45	37,36	36,27	39,87	39,94	38,92	0,47

*Розраховано за даними Головного управління статистики України [10]

За період 2010-2015рр суттєвим чином підвищився рівень ефективності використання тракторів як основного знаряддя великотоварного сільськогосподарського виробництва. Так, зокрема, обсяг виробленої сільськогосподарської продукції фермерських господарств в розрахунку на 1 трактор збільшився на 33,9%, а продукції рослинництва – на 37,3%, при тому, що відповідне співвідношення земельної площі та кількості тракторів скоротилося на 15%. Таким чином ми бачимо, що негативні трансформації економічних умов примушують фермерів шукати шляхи раціонального використання сільськогосподарської техніки та ефективніше адаптуватися до вимог існуючої ринкової ситуації, орієнтуючись на ті галузеві напрямки, продукція яких користується попитом не тільки на внутрішньому, а й на зовнішньому ринках.

Підтвердженням даного висновку є результати аналізу ефективності використання збиральної техніки, які відображають, окрім іншого, і характер підприємницької активності в розрізі окремої галузі. Так, динаміка результативних показників, що характеризують рівень застосування сільськогосподарської техніки на виробництві зернових та кукурудзи, демонструють стійкий позитивний тренд (співвідношення виручки та кількості комбайнів за аналізований період виросло на 134,11 грн, а аналогічний показник по прибутку – на 35,8 грн).

Це є особливо важливим, враховуючи той факт, що обсяг посівної площі, яка припадає на 1 комбайн, зменшилося на 5%. Водночас, аналогічні показники по бурякозбиральним машинам демонструють значне скорочення, як в затратному, так і в результативному аспектах. Зокрема сума виручки та виробничих затрат в розрахунку на 1 технічний устрій протягом аналізованого терміну зменшилися на 40%, посівна площа – на 35%, прибуток – на 30%. Останній факт, а саме зменшення темпів скорочення прибутку, порівняно до інших затратних та результативних показників, свідчить про намагання фермерів забезпечити ефективний розвиток галузі за умов певних негативних тенденцій.

В цілому результати аналізу динаміки забезпеченості фермерських господарств сільськогосподарською технікою, а також рівня ефективності її використання, підтверджують загальні висновки щодо наявності проблем в сфері формування належної матеріально-технічної бази представників даного сегменту аграрного підприємництва. Її причини мають як суто фінансову, так і організаційну природу.

Таблиця 3 - Показники ефективності використання сільськогосподарської техніки у фермерських господарствах України

Показники	Рік						2015 до 2010, +-
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Припадає на 1 зерно- та кукурудзозбиральний комбайн							
Посівної площі, га	265,30	251,14	226,58	263,07	250,95	251,53	-13,77
Виручки від реалізації, грн.	50,53	66,08	74,44	73,28	112,48	184,64	134,11
Затрат на виробництво, грн.	41,61	50,64	61,77	67,79	91,32	139,87	98,26
Прибутку від реалізації, грн.	8,93	15,44	12,67	5,50	21,16	44,77	35,84
Припадає на 1 бурякозбиральну машину							
Посівної площі під буряки, га	60,05	56,59	43,82	26,08	38,08	28,65	-31,4
Виручки від реалізації буряків, грн.	50,84	50,56	37,92	20,37	30,16	35,70	-15,14
Затрат на виробництво буряків, грн.	43,21	39,14	33,28	18,83	24,96	31,99	-11,22
Прибутку від реалізації буряків, грн.	7,63	11,42	4,64	1,54	5,20	3,71	-3,92

*Розраховано за даними Головного управління статистики України [10]

Як зазначає Ю.Ю. Чебан, стан фінансового забезпечення розвитку матеріально-технічної бази фермерських господарств характеризується незначними обсягами дотацій, ризиками банківського кредитування, недостатнім розвитком кредитної та обслуговуючої кооперації, що вимагає пошуку можливостей підвищення інвестиційної привабливості та розвитку матеріально-технічної бази фермерських господарств. Для фермерських господарств характерним є низький рівень формування і ефективність використання матеріально-технічної бази, що, в свою чергу, вимагає впровадження стратегії їх сталого розвитку[11].

Проте, на нашу думку, ефективне використання матеріально-технічної бази фермерських господарств на засадах сталого розвитку є можливим за умов створення системи об'єднань кооперативно-корпоративного типу на базі представників даного сегменту аграрного підприємництва. Необхідно відзначити в цьому аспекті, що існує широкий спектр організаційно-правових форм консолідації технічних засобів.

Зокрема, О.С. Прокопишин розглядає наступні шляхи оптимізації матеріально-технічного забезпечення фермерських господарств:

- сусідська взаємодопомога як усна домовленість між декількома фермерами про спільне використання сільськогосподарської техніки і обладнання;

- машинні ринги, які передбачають об'єднання фермерських господарств для спільного використання сільськогосподарської техніки і надання механізованих послуг стороннім організаціям;

- машинні пули, які являють собою об'єднання фермерів для спільного придбання сільськогосподарських машин, їх обслуговування та утримання;

- організація надання механізованих послуг на виконання конкретних вузькоспеціалізованих робіт самостійними підприємствами;

- прокат і оренда техніки, що передбачає оптимізацію задоволення потреби фермерів у технічних засобах, а також економію матеріальних ресурсів;

- лізинг як форма довгострокового і майнового кредиту;

- кооперація товаровиробників в сфері використання техніки[9].

Водночас слід відмітити, що практична реалізація зазначених заходів ускладнюється недостатнім рівнем інституційного розвитку фермерських господарств як складової аграрного підприємництва, відсутністю

належного інформаційного забезпечення, що має відповідати здійсненню аналогічних проектів. Необхідно визнати, що на даному етапі свого функціонування фермерські господарства вимушені самостійно вирішувати проблеми, пов'язані із створенням умов для ефективного ведення економічної діяльності на засадах сталого розвитку.

Висновки. На сучасному етапі розвитку вітчизняного фермерства характер використання земельних та матеріально-технічних ресурсів в даному сегменті аграрного підприємництва обумовлюється низкою факторів, основними з яких є домінування посередницьких структур на ринку та зерно-технічна галузева спеціалізація як наслідок необхідності впроваджувати свою діяльність в умовах самовиживання. В статті наголошується на необхідності створення належного інформаційного забезпечення конкурентоспроможного розвитку фермерських господарств як невід'ємної складової їхньої інтеграції в систему регіональних соціально-економічних відносин та можливості захисту власних інтересів на відповідному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Асоціація фермерів та приватних землевласників. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.farmer.co.ua/pages/aboutasots.php>
2. Горьовий В. П. Фермерство України: теорія, методологія, практика: монографія / В.П. Горьовий. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 540 с.
3. Збарський В.К. Управління розвитком малих сільськогосподарських підприємств / В. К. Збарський // Вісник Сумського національного аграрного університету. Фінанси і кредит. - 2013. - № 1. - С. 108-115.
4. Збарський В. К. Розвиток дрібнотоварного приватного укладу у сільських поселень України: [монографія] / В. К. Збарський.– К.: ННЦ ІАЕ. – 2012.– 654 с.
5. Малік М.Й. Перспективи розвитку підприємницької діяльності на сільських територіях України / М.Й. Малік, Л.В. Забуранна // Економіка АПК. - 2015. - № 8. - С. 5-14.
6. Маслак О. Проблеми та перспективи фермерства в Україні/О.Маслак // [Електронний ресурс] - Агробізнес сьогодні. - № 21 (316). - 2015 - Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/3999-problemy-ta-perspektyvy-fermerstva-v-ukraini.html>.
7. Методичні рекомендації з організації сімейних ферм в Україні (на прикладі ферм з виробництва молока)/[Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, М.І. Кісіль та ін.]. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2014. – 60с.

8. Півторак В. С. Розвиток малого підприємництва в сільському господарстві / В. С. Півторак. - К. : ННЦ ІАЕ, 2014. - 52 с.
9. Прокопишин О. С. Організаційно-економічні форми технічного забезпечення фермерських господарств. /О.С. Прокопишин// Вісник ЗНУ. - № 2. (6). - 2010. - С.56-59.
10. Сільське господарство України за 2015 рік. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm
11. Чебан Ю.Ю. Ефективність формування і використання матеріально-технічної бази фермерських господарств. - автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук /Ю.Ю. Чебан. - Миколаїв – 2013. - 23с.